

Comomeer en omliggende dalen

Jaargang 2009, nr. 4

Tekst en foto's Ina en Ruud Metselaar – www.comomeerinfo.nl

De dalen van de rivier de Bitto

Inleiding

In Nieuwsbrief 2(2008) beschreef ik een wandeling door het historisch centrum van Morbegno. In dit deel volgt een bespreking van de bezienswaardigheden in de twee dalen die van Morbegno de bergen van de Orobische Alpen inlopen. Ze worden genoemd naar de rivier de Bitto, t.w. de Valle del Bitto di Gerola en de Valle del Bitto di Albaredo. Beide excursies lenen zich goed voor een autorit, eventueel in combinatie met wandelingen over de vele voetpaden in de bergen². De tocht door het dal van Albaredo kunt u zelfs uitbreiden tot een rondrit over de S. Marcopas door het val Brembana en het Valsassina.

De twee takken van de Bitto lopen door diepe, door de gletsjers uitgesleten dalen aan de zuidkant van Morbegno en komen iets ten zuiden van het stadje bij elkaar om verder te stromen naar de Adda.

De vallei van de Bitto di Gerola

Vanaf de SS38 is in Morbegno de weg SS405 door het val Gerola duidelijk aangegeven. Ze slingert door de bossen omhoog langs de dorpjes Sacco, Rasura, Pedesina en Gerola Alta naar Pescegallo. Al snel na het verlaten van Morbegno passeren we een zijweg aan de rechterkant naar Lago di Dossa, genoemd naar een meertje dat hier vroeger was, maar waarvan nu vrijwel niets is overgebleven. De hoofdweg volgend bereiken we na 7 km het oude dorp Sacco. Van hier is er in alle richtingen een prachtig uitzicht over de wijde omgeving. Naar het noorden zien we het Valtellina met, bij helder weer, zelfs de besneeuwde helling van Disgrazia. Oostelijk ligt het dal van Albaredo, met de huizen van het dorpje Bema. Naar het zuiden eindigt het dal bij de Piz di Trona (2510 m). Verscholen achter deze berg ligt de 2554 m hoge Piz dei Tre Signori, zo genoemd omdat hier in de 17^e eeuw het drielandpunt lag, t.w. de grens tussen de Republiek Venetië, het hertogdom Milaan en het door de Grigioni (Graubünders) bezette Valtellina.

¹ Verzoeken om toezending per email aan: r.metselaar@comomeerinfo.nl

² Zie Kompas Carta Turistica nr. 105, schaal 1:50 000

Kaart van de dalen van de Bitto

Legenda:

- groen – verharde weg
- rode stippellijn – voetpad
- o berg
- dorp
- Rif. Rifugio, berghut

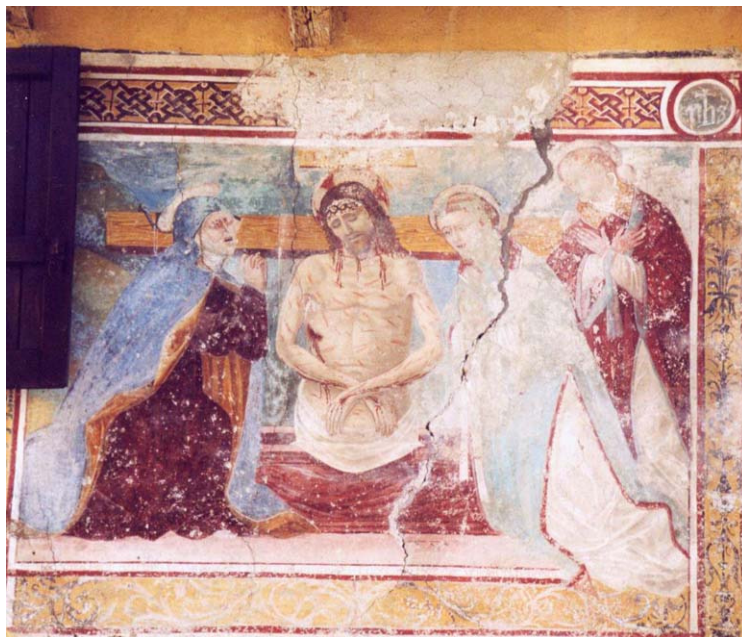
Sacco

Het is beslist de moeite waard het dorpje in te rijden. Op een huis bij de kerk zien we een mooi fresco met een *Pietà* uit 1508, van Andrea de Passeris, met daaronder de familiewapens van de Sacco en de Visconti families.

De parochiekerk van S. Lorenzo, die in 1708 zijn huidige gedaante kreeg, is van binnen rijk gedecoreerd. Zoals in het merendeel van de bergdorpen in de wijde omgeving heerste er in de 17e eeuw grote armoede en migreerden vele mannen naar havensteden zoals Genua, Napels en Palermo om daar werk te zoeken. Hun gezinnen bleven achter in de bergdorpen. Uit die tijd dateren vele giften in de dorpskerken. In de Nieuwsbrief nr. 3 van 2007, beschreef ik al de aanbidding van S. Rosalia, beschermheilige van Palermo, in de dorpen aan de westkant van het Comomeer. In Sacco vinden we in de kerk aan de linkerwand twee doeken, die *Heiligen in aanbidding van de madonna*, en *de doop van*

Christus voorstellen en afkomstig zijn uit Napels (1617). Achter het hoofdaltaar is ook nog een kostbaar doek met *S. Lorenzo*, met aan weerszijden erboven twaalf vakken met episoden uit het leven van de heilige, allen gemaakt in 1628 in opdracht van “Compagnia di Napoli”. Ook op de rechterwand en boven de zijingang rechts zijn schilderijen uit Napels, t.w. de *Maagd tussen S. Sebastiaan en S. Rocco* (1617) respectievelijk de *Barmhartigheid van S. Martinus*. Op het altaar van de eerste kapel rechts is een schilderij te zien met de *Afdaling van de Heilige Geest*, in 1562 geschonken door emigranten uit Genua.

De belangrijkste bezienswaardigheid in Sacco is echter het **Museum van de Wildeman** (Homo Salvadego). Een gedetailleerde beschrijving van dit zeer bijzondere museum heb ik eerder gegeven in de Nieuwsbrief nr.2 van 2007.

Pietà op een huis in Sacco

Rasura

Als we na Sacco de hoofdweg vervolgen, bereiken we twee kilometer verder het dorpje Rasura (762 m), waar u bij de kerk een goede parkeergelegenheid vindt.

De kerk van S. Giacomo dateert uit 1368, maar de huidige gedaante is van 1610. Binnen is er een sacristie met een kleine grot die wordt afgesloten door een smeedijzeren hek. In het priesterkoor staan twee onderdelen van koraal met ieder vijf stalletjes die versierd zijn met kariatiden en verschillende friezen, met op één ervan het jaartal 1685. Op de wand links is een bijzonder fraai en kostbaar doek met het *Martelaarschap van S. Johannes*, in de stijl van Tiepolo en afkomstig uit de Veneto.

Door de grote armoede en de geringe inkomsten uit toerisme is het dorp sterk ontvolkt en telt het nog slechts ca 320 inwoners.

Let u eens op de steen die op het pleintje bij de kerk is ingemetseld op een van de huismuren. Het is een meterschaal die werd aangebracht na de invoering van deze

maateenheid door Napoleon. Ter vergelijking is ook de armlengte van 76 cm, die daarvoor als eenheid werd gebruikt, aangegeven.

Van de parkeerplaats bij de kerk loopt u over een voetpad in enkele minuten omlaag naar een oude watermolen, het **museum Molino del Dosso**, waar u op zaterdag- en zondagmiddag van 14-18 u een molenaar vindt (tel 0372 610460). Hij zal u met groot enthousiasme vertellen dat zijn meel, gemalen van ‘grano turco’ (en volgens hem iets anders dan gewone maïs) beter is dan het meel uit de fabrieken. Zeker voor kinderen is het leuk om de werkende molen van dichtbij te bekijken.

Wandelingen

- Vanuit Rasura lopen meerdere wegen de bergen in. De paden zijn i.h.a. aangegeven met rood-wit-rode bordjes. Ik vermeld tussen haakjes de volgens de borden benodigde tijd voor een wandeling (maar mijn ervaring is dat ik er aanzienlijk veel meer tijd voor nodig heb). Vanuit Corte (1259 m) kunt u over Tagliate de Monte Olano (1702 m) en de pizzo Olano (2267 m - 3 uur) beklimmen.

- Via Larice (1319 m) kunt u komen tot de Bar Bianco (1506 m) en vandaar lopen naar de Alpe Culino (1645 m) en het meertje van Culino (1959 m – 2 uur).

Pedesina

Na Rasura slingert de weg omhoog, af en toe langs steile rotswanden, naar het dorpje Pedesina op 1032 m, met nog slechts 33 inwoners. Vroeger stond het bekend om de wolweverijen, waarvan er in 1890 nog 60 actief waren. Het kerkje dateert uit 1425. Uit dit dorp heeft u weer een schitterend uitzicht over de omgeving; naar het zuid-oosten, boven het dal van de Bomino, de huisjes van Nasoncio en daarachter de Monte Motta, naar het noorden het val Masino en val di Mello met de bergen van de groep Badile-Disgrazia.

Gerola Alta

Na Pedesina gaat de weg over de woeste kloof van de vallei van Pai. Kort daarna is rechts een weg naar Ravizze (1209 m) en Case di Sopra (1298 m), tegenwoordig alleen nog in de zomermaanden bewoond. De weg loopt door het dal van de Bitto, die nu duidelijk zichtbaar is. Op diverse plaatsen zijn duidelijk sporen te zien van de gletsjer, die soms grote cirkelvormige groeven in de rotsen heeft achtergelaten.

Links volgen enkele huizen van Valle di Gerola (1000 m) aan de andere kant van de brug en daarna bereiken we Gerola Alta (1050 m, ca 15 km van Morbegno). Uit Valle di Gerola loopt een smalle weg naar de bergweiden en huizen van Nasoncio. Vanuit dit gehucht kan men omlaag lopen naar de rivier. Beneden loopt door het dal van Bormino een voetpad dat over de Verrobiopas (2026 m) naar de S. Marcopas voert.

Ook de laatste paar kilometers naar Gerola Alta en uiteindelijk naar Pescegallo worden we omringd door de schitterende natuur – de bossen, het dal met groene weiden en de daar doorheen stromende rivier, de bergen – een onbedorven omgeving zonder industrie. Voor wie houdt van de rust en van het maken van flinke wandeltochten, zijn de dalen in de Orobische Alpen een heerlijke ervaring.

Vlak voor Gerola Alta loopt een weg naar rechts door de contrada Foppa, gelegen op een groene vlakte boven Gerola, kruist het riviertje en loopt via Castello (1307 m) naar Laveggiolo (1471 m).

In Gerola Alta maken we ook kennis met de keerzijde van de medaille t.w. het gebrek aan werkgelegenheid, met name tijdens het wintersportseizoen, ondanks een geringe toename van het toerisme. In 1951 telde het dorp nog bijna 1400 inwoners nu zijn het er ongeveer 249. Het gevolg is dat er zo'n 600 huizen leeg staan!

De enige industrie van betekenis is de productie van de bekende Bittokaas. Vroeger werd deze gedurende de zomermaanden gemaakt op de alpenweiden, maar nu is het een beschermd handelsmerk dat in het hele Valtellina wordt bereid. Het is een vette kaas van koeienmelk met een kleine toevoeging van geitenmelk. De melk wordt meteen na het melken gestremd d.w.z. men maakt de kaas 's ochtends en laat op de middag. Daarna gaan de kazen naar de kaasmakerijen (casera) in de bergen.

In Gerola vinden we het kerkje van S. Bartolomeo daterend uit 1307, maar het is vele malen verbouwd en gerestaureerd en toont een barokke voorgevel. In een nis het beeld van S. Bartolomeo. Aan de zijkant van de sacristie, iets boven de straat is een oud ossuarium, waarin twee gedenksteden uit de 19^e eeuw. Naast de kerk staan een hoge, elegante klokkentoren en het parochiehuis. Het belangrijkste kunstwerk in de kerk is een laatmiddeleeuws doopvont. Onder het 17^e eeuwse orgel staan twee elegante biechtstoelen, gemaakt door de broers Bianchi in 1732-'36. Ook deze kerk bezit weer vele geschenken van de emigranten uit Napels o.a. een zilveren processiekruis uit 1551, een beker en een monstrans in zilver, twee hanglampen, zes zware koperen kandelaars (1759) en nog een aantal zilveren voorwerpen.

Wandelingen

- Vanuit Ravizze kunnen we over de Alpe Stavello naar de Monte Rotondo lopen (2496 m – 3.30 u). Uit Laveggiolo loopt een muilezelpad, het kruist het riviertje in de Val Vedrano en klimt dan naar de rifugio Trona (vroeger een kaasmakerij) (1907 m – 2.30 u). Vanuit de rifugio gaat een pad door de vallei van de Pietra naar Gerola Alta.
- Vanuit Gerola Alta loopt een weg door het buurtschap Foppa over de rivier omlaag door de vallei Vedrano naar Castello 91307 m) en Laveggiolo (1471 m).

Het stuwmeer Lago di Pescegallo (1865 m)

Pescegallo

Kort na Gerola kruist de weg de rivier en gaat dan met grote bochten verder omhoog en bereikt na 2,8 km Fenile (1238 m) en na nog eens 3 km Pescegallo (1454 m). Dit is een goede wintersportplaats vanwaar u met een stoeltjeslift en aansluitende skilift naar 2000 m hoogte gaat en 10 km skihellingen vindt.

Wandelingen

- Uit Pescegallo loopt een makkelijk begaanbaar pad omhoog naar het stuwmeertje van Pescegallo (1865 m – 1.30 u).
- Uit het dorp loopt ook een pad naar het stuwmeer van Trona (1805 m – 2 u), maar dit pad heeft een aantal steile stukken.
- Men kan ook over de Salmuranopas naar de rifugio Benigni lopen (2222 m – 2.30 u).

De vallei van de Bitto di Albaredo

Vanaf de SS38 in Morbegno volgt u de richtingsborden naar de S. Marcopas. Deze loopt door de dorpen Arzo en Valle naar Albaredo (11 km). Al in 1590 werd de weg vanaf Albaredo doorgetrokken over de S. Marcopas richting Bergamo, waardoor de republiek Venetië een rechtstreekse verbinding kreeg voor het transport van handelswaren naar Zwitserland en Duitsland. De weg draagt de naam Strada Priula, naar de burgemeester van Bergamo die de weg ontwierp, maar stond vroeger ook wel bekend onder de naam Zoutstraat.

De Strada Priula

Vanaf 1516 werd het Valtellina bezet door de Grigioni (Graubünders) en maakte het deel uit van de drie Zwitserse Liga's. De Republiek Venetië, een belangrijke handelspartner voor de Grigioni, strekte zich uit tot het gebied van Bergamo. Al in 1590 werd daarom door de Zwitsers en Venetianen overlegd over een handelsroute van Morbegno over de S. Marcopas naar Bergamo. Langs die weg kon men het vijandige gebied en de doorvoerbelasting op goederen van het hertogdom Milaan omzeilen. Op initiatief van de burgemeester van Bergamo, Olvise Priuli, werd daarop in de jaren 1593 en '94 een weg aangelegd. De kosten rezen al spoedig de pan uit: de schatting bedroeg 2000 dukaten, in werkelijkheid werd het 7000 voor de weg plus 1200 voor de bouw van een onderkomen waar de reizigers onderdak konden vinden. Er is niets nieuws onder de zon als het gaat om infrastructuurprojecten! Vanuit Morbegno kon men nu doorreizen naar Graubünden door het Valmalenco en de Murettopas, of over de zgn. 'Strada dei cavalli' (paardenweg) in het Valchiavenna. Men vervoerde niet alleen gewone handelswaren over de pas, maar ook veel salpeter dat de Graubünders nodig hadden voor het maken van buskruit. Vanuit Graubünden trok men ook met een hele karavaan koeien naar Venetië en nam men dan op de terugweg wijn uit het Valtellina mee. De weg, die de naam Priula kreeg, vervulde zijn rol tot het eind van de 18^e eeuw. Nu kunnen we nog grote delen van de oude weg te voet afleggen aan beide kanten van de S. Marcopas. Op diverse plaatsen ziet u rood-wit-rode bordjes met de naam Strada Priula. De huidige weg dateert echter uit 1966 en het uitstekende wegdek danken we vooral aan het feit dat op 27 mei 1986 de beroemde wegwedstrijd de Giro d'Italia over de pas ging en daar heeft men in dit wielrenminnende land wel iets voor over.

Het monument voor de gevallen en uitzichtpunt

Vanuit Morbegno slingert de weg in grote bochten omhoog in de richting van Albaredo. Al spoedig zien we na een bocht aan de linkerkant een bord in de kleuren van de Italiaanse vlag en is er rechts een parkeergelegenheid. Als we het pad bij het bord inslaan en door het altijd openstaande hek gaan, komen we na enkele tientallen meters bij een

monument, gebouwd in 1962, dat herinnert aan de meer dan honderd inwoners van Morbegno die in de tweede wereldoorlog sneuvelde, vooral in januari 1943 tijdens de terugtocht uit Rusland. Vanaf deze plaats heeft men een schitterend uitzicht over Morbegno en het Valtellina.

Monument voor de in Rusland gesneuvelden in de 2^e wereldoorlog

Bema

Na 1,5 km is er rechts een afslag naar Bema. De weg loopt langs de diepe kloof van de Bitto, kruist de rivier op 437 m hoogte en bereikt dan de huizen van Bema (793 m). Het dorp ligt ter hoogte van de plaats waar de twee takken van de Bitto bij elkaar komen, schuin tegenover Sacco.

Wandelingen

- Uit het dorp lopen bergpaden naar de Pizzo Berro en naar Pedesina.

Terugrijdend uit Bema naar de doorgaande weg, bereiken we kort na de kruising Arzo. Vanuit dit punt zien we in het dal in zuid-westelijke richting de baite van Campiano (572 m). Een km verder komen we bij de huizen van Valle (850 m) en op 11 km van Morbegno bereiken we Albaredo per San Marco(950 m).

Albaredo

Het dorp ligt rechts van de doorgaande weg en heeft enkele zeer ruime parkeerplaatsen. Het heeft een zeer lange historie. In de 13e eeuw kreeg het voor het eerst ook een economische betekenis door de winning van ijzererts in de vallei. Er zijn nog resten van de smeltovens aan de voet van de Pedena en de Azzarini in de buurt van de rivier. De Società dei Forni di Ferro is hier nog tot eind van de 18e eeuw werkzaam geweest. Toch hebben de inwoners ook hier altijd in behoeftige omstandigheden geleefd en emigreerden er velen. In de parochiekerk van S. Rocco vinden we in een nis van het marmeren hoofdaltaar nog een houten beeld van de *Madonna di Montenero* dat in 1790 te voet door de emigranten uit Livorno naar de kerk werd gebracht. De mannen werkten daar vooral als lossers en kruiers in de haven.

De huizen van het dorp liggen tegen een vrij steile helling. Bij de Porta del Parco di Albaredo, in het dorp, is een informatiecentrum. Veel in het dorp herinnert aan de nauwe banden met Venetië: het S. Marcoplein in het centrum met een grote schildering en vóór de kerk het beeldje van de leeuw van S. Marco, die zijn poot op de wereldbol heeft. Op een muur langs de hoofdweg zien we ook een afbeelding van twee Venetiaanse kooplieden te paard op de via Priula terwijl ze langs een aantal boeren trekken. Van recente datum zijn talloze muurschilderingen die het dagelijks leven in en rond het dorp uitbeelden. Onder deze schilderingen vinden we naast de bekende afbeelding van de “Wildeman” uit Sacco, ook een van een vrouw met de naam “La végia Gòsa”. We zien een zware vrouw met een dikke hals, die wordt beschouwd als de vrouw van de wildeman. De oorsprong van de legendes rond deze figuren ligt in een ver verleden. De mensen woonden in een omgeving die buiten het eigen dorp vijandig en vol geheimen was. Daarin paste de aanwezigheid van een wezen dat geïsoleerd leefde op de beboste berghellingen en enerzijds nieuwsgierig was naar de ‘beschaafde’ mens en daar anderzijds bang voor was. Ook deze vrouw heeft iets dierlijks, lomp, met lange haren en behaard lichaam en met een soort kropgezwel (een vroeger veel voorkomende ziekte). Hieraan ontleent ze haar naam: “La vecchia col gozzo” d.w.z. de oude vrouw met de krop.

Wasplaats in Albaredo

Over de huidige goed geasfalteerde via Priula bereiken we ca 16 km na Albaredo de S. Marcopas (1992 m). De weg is zeer geliefd bij fietsers, maar voor wandelaars is de oude weg naar de pas veel interessanter.

Wandelingen

- Vlak na het restaurant La Flora dat boven Albaredo aan de pasweg ligt, is links een parkeerplaats. Er staan hier gekleurde bordjes die enkele wandelroutes aanduiden. Route 4 (blauw) volgt het *Sentiero dei misteri*, route 3 (groen) de *Transumanza*, route 1 (oranje) de *Via Priula*. Van Albaredo bereikt u over het rood-wit-rood gemerkte voetpad nr. 110 in 50 min het kerkje van de *Madonnina*, in 1.30 u Dosso Chierico en 4.30 u de S. Marcopas.

Het is ook mogelijk om ca 4 km verder op de autoweg rechtsaf te slaan en het bord te volgen dat naar het witte kerkje van de Madonna delle Grazie (meestal Madonnina genoemd) wijst. U kunt daar parkeren en de wandeling te beginnen vanaf de parkeerplaats op 1157 m. Het kerkje met portico is begin 18^e eeuw gebouwd en heeft een olieverfschilderij uit ca 1750 van de *Madonna met Kind en heiligen*. Van hier loopt een verharde weg door de valle Piazza. Na de brug over de rivier (dicht bij de brug zijn de resten van een

oude houtzagerij te zien) volgt links een weg door de valle Pedena , maar wij gaan naar rechts en bereiken tenslotte de huizen van Dosso Chierico (1219 m). Na nog een stuk door de bossen bereiken we de weiden van de val d'Orta. Na een aantal slingeringen komt links de Casera d'Orta Vaga (1694 m) (die met een verharde dienstweg in verbinding staat met de provinciale weg) en bereiken dan de pas. Hier loopt het bewegwijzerde pad nr. 101 (Sentiero delle Orobie Occidentali). Van de pas op 1992 m kan men een honderd meter afdalen over een bestraat pad naar de oude Ca' S. Marco (1830 m). Ook kan men naar de aan de provinciale weg gelegen nieuwe rifugio San Marco2000 lopen.

- van Albaredo naar het Ecomuseum van de valleien van de Bitto. Het eerste deel van de wandeling is als boven beschreven, maar na Dosso di Chierico komt een kruising waar we het pad volgen naar Alpe Veseda Bassa (1350 m). Bij dit eindpunt staat een reusachtige witte spar, "Avez de Vesenda" genoemd. Op weg naar dit punt passeren we de resten van de oude ijzersmeltovens.

Het gebied bij de S. Marcopas biedt een enorme diversiteit aan wandelingen

Zoals aangegeven bij bovengenoemde wandeling, kan men na het oversteken van de brug in de valle Piazza ook links aanhouden en het voetpad door de valle Pedena volgen naar de Casera Pedena (1560 m). Het pad van de Madonnina naar deze kaasmakerij wordt het *Mysteriepad* genoemd. Hier speelt een oude legende waarin de hoofdpersoon, de jonge boer Dario Perlina van Albaredo naar de Casera onderweg is. Tegen het vallen van de

avond was hij getuige van een angstwekkende en ongelooflijke gebeurtenis. Iets voorbij de Madonnina zag hij een grote optocht van lichtjes die omhoog kwamen uit een diepe kloof. Een vreemdeling met bedekt gelaat, vroeg hem of hij wilde helpen bij het opdragen van de mis voor de overledenen. Daar bleef het echter niet bij. Iets verderop, over de brug van de vallei van Piazza, leidt een pad langs de noordkant van de vallei van Lago naar een bruggetje. Hier aangekomen zag hij een afschrikwekkende verschijning: de duivel zelf, Lucifer, toonde zich aan hem en probeerde hem te verleiden zijn ziel aan hem te geven, daarmee de eeuwige verdoeming over zich afroepend. Hij wist hem echter met grote wilskracht te weerstaan, waarna hij door de vallei van Pedena de kaasmakerij wist te bereiken. Zijn ziel was gered, maar zijn lichaam was getekend door de verschrikkelijke ervaring: verouderd, stierf hij al spoedig en droeg zijn ziel over aan de glorie van de hemel. Sinds die tijd wordt dit weggetje het voetpad van de mysteries genoemd en men zegt dat, wanneer men er 's avonds bij volle maan loopt, er een grote kans is om geheimzinnige, wonderlijke, verschrikkelijke dingen mee te maken. Ieder jaar kunt u eind juli of begin augustus, bij volle maan, 's avonds met een groep de wandeling over dit pad maken.

Autorondrit over de S. Marcopas

Voor de liefhebbers van een autorondrit biedt de S. Marcopas een goede gelegenheid om een tocht door de Orobische Alpen te maken. We beschreven al de eerste 27 km van Morbegno naar de pas. Over de pas komen we in de Valle Brembana. Er zijn nu twee alternatieven: a) de vallei geheel uitrijden tot Villa d'Almé (ca 10 km noord van Bergamo) en dan terug over Lecco (totaal afstand rondrit 169 km) b) de vallei volgen tot S. Giovanni Bianco en daar afslaan in westelijke richting door het Valsassina naar Bellano en vandaar omhoog (totaal afstand 144 km). De tweede route heeft als voordeel dat u niet de drukke en oninteressante weg vanaf Bergamo terug hoeft te rijden.

Van de S. Marcopas tot S. Giovanni Bianco

Kort na de pas passeren we de rifugio S. Marco 2000 (1830 m). De weg gaat met grote bochten omlaag naar het eerste dorp Mezzoldo (888 m) en biedt regelmatig een mooi uitzicht over de bergdalen. Circa 15 km na de pas is er links de afslag naar Piazzatorre, een bekende wintersportplaats. 3,6 km verder bereiken we Olmo al Brembo, vanwaar we een aantal verschillende zijdalen in kunnen rijden: de valle Stabina (met dorpjes als Cassiglio, Ornica en Valtorta, die hun oude karakter nog bewaard hebben) en de valle di Averara met het gelijknamige dorp (vroeger douanepost van de Venetianen, waar nu nog een schitterend gebouw van de Serenissima is). Weer 4 km verder, in Piazza Brembana, splitst het Valnegrà af en de valle di Roncobello (wel de mooiste van de dalen). Aan het eind van het zijdal ligt Foppolo (1508 m), ook een bekend wintersportcentrum, met liften tot ruim 2100 m.

We vervolgen echter de provinciale weg SS470 nog ca 9 km tot S. Giovanni Bianco, waar u moet beslissen of u rechtdoor wilt rijden richting San Pellegrino Terme of wilt afslaan richting Bellano. Vanaf Morbegno is de afgelegde afstand ca 58 km.

Het dorpje S. Giovanni Bianco wordt wel het dorp van de bruggen genoemd, er zijn er zeven, waarvan sommige al zeer oud.

Van S. Giovanni Bianco naar Villa d'Almé

We blijven de Brembo rivier volgen naar S. Pellegrino Terme, een stad met circa 5000 inwoners. Dit kuuroord met thermaalbaden strekt zich uit aan beide zijden van de rivier. Al vanaf 1200 kwamen hier Venetianen naar het geneeskrachtige water. Bekend is ook het gelijknamige mineraalwater, dat over de hele wereld wordt geëxporteerd. Tegenwoordig vindt u er alles wat in dit soort kuuroorden normaal is: een casino, tentoonstellingen, muziek- en theateruitvoeringen, een ruime keus aan hotels en pensions. In het centrum vindt u mooie huizen in libertystijl.

Na S. Pellegrino Terme bereiken we Zogno, een stadje met ca 9000 inwoners. Het centrum heeft aardige smalle straatjes en pleintjes met oude huizen. Het belangrijkste doel voor toeristen is het Museo della Valle. Bij de stad staat ook het 15e eeuwse klooster van Romacolo.

Via Sedrìna bereiken we tenslotte Villa d'Almé, vanwaar u langs Barzana naar de SS 342 rijdt en de richting Lecco volgt.

Van S. Giovanni Bianco naar Bellano

Vanuit dit dorp rijden we over een schitterende weg door het Val Taleggio, voortdurend langs de rivier, met steile rotswanden door de Ennakloof. Na 11 km bereikt u het eerste dorp, Olda, waarna u rechts aanhoudt naar Vedeseta, voortdurend stijgend tot Culmine S. Pietro op 1254 m. We zijn nu in het Valsassina, waar we dalen richting Barzio. Van hier komen we al snel op de weg die van Lecco door het dal omhoog loopt over Pasturo en Taceno naar Bellano, waarna we richting Colico rijden. Hoewel deze weg 25 km korter is dan de bovenbeschreven route, is ze niet sneller omdat we meer secundaire wegen door de bergen rijden.